

DOMONKOS OTTÓ | Sterbenz Károly múzeumi munkájáról (1951–1980)

Sterbenz Károly művészeti munkásságáról többször is jelent meg méltatás. Ex librisszel az 1920-as évek közepétől foglalkozott. Ez nyilván annak is köszönhető, hogy 1924-ben a városba települt Holl Jenő GYSEV igazgató. A jeles művészetpártoló, aki komoly ex libris gyűjteménnyel rendelkezett, a soproni művészeknek is megrendeléseket adott, szorgalmazta az ex libriszek gyűjtését. Amikor 1937-ben elhunyt, Csatkai Endre egy évvel később az ő emlékének ajánlotta „A soproni ex libris története” című munkáját.¹ A történeti áttekintés a középkorig nyúlt vissza, záró fejezetként pedig a korabeli soproni művészek munkáját vette számba az ex libriszekre vonatkozóan. A sor elején Sterbenz Károly állt 18 műlapjával, majd Ágoston Ernő következett 13, Ákos Ernő 10, Csipkés Kálmán 7 alkotással. Másoktól csak néhány példány fametszet, rézkarc volt ismert akkoriban. A pártoló közönség körében is kedveltté vált e kisgrafikai műfaj példányainak gyűjtése, tizenhatan rendelkeztek a városban kisebb-nagyobb gyűjteménnyel. Csatkai Endre és Sterbenz Károly tartós barátsága is ebben az időben alakult ki. (Mindketten betöltötték a Képzőművészeti Kör titkári tisztségét.)

1. kép. A soproni vasipar története. Falikép, Lábasház, 1955.

¹ Csatkai Endre: A soproni ex libris története. *Scarbantia*, 1938, 5. sz.

Csatkai Endre 1945-ben lett a Soproni Múzeum igazgatója. 1947-re a múzeum háborús kárait – részben középiskolások segítségével – rendbe hozták, és ősszel elsőként a vidéki múzeumok közül meg is nyitották. Az első különkiállítás Wosinszky Kázmér akvarelljeit mutatta be. Ezzel Csatkai Endre elkezdte azt a kiállítás sort, amelyet korábban, 1917-ben „Pár szó Sopron szépségeiről” című dolgozatában a „helyismeret” egyik feladatának tekintett.¹

A múzeum 1913 óta fennálló kiállításának „modernizálására” 1951-ben került sor. Ekkor a régészeti termet átrendezték, s a vitrinek berendezését László Gyula régész professzor tervei és szemlélete alapján készítették el. Ebben a munkában Stebenz Károly is részt vett grafikai munkával, tárgyfeliratok készítésével.² Ezt követően lett a Soproni Múzeum állandó részfoglalkozású munkatársa. Csatkai Endre évente négy-öt különkiállítást rendezett a várostörténethez, művészek, történeti események évfordulóihoz kapcsolódva. E kiállításokhoz a grafikai munkákat Stebenz Károly végezte, aki ezen túl a technikai kivitelezésből is kivette a részét. Rövidesen már a 30. különkiállításhoz készített emléklapot (2-3. kép). Stebenz ugyanakkor részt vett a nyilvántartási, restaurálási munkában is. Ekkori grafikáin gyakran megjelentek Bandi bácsi munkatársainak, tanítványainak ex librisei fametszetben, rézkarcban, valamint kollégái házassági, gyermekszületési értesítőinek sokszorosított tusrajzait is szívesen megrajzolta (4-5. kép).

¹ Csatkai Endre: Pár szó Sopron szépségeiről. *Sopronvármegye*, 1917, IX. 11.

² Nováki Gyula visszaemlékezése, aki 1951–1965 között volt a Soproni Múzeum régésze.

2. kép. A 30. különkiállítás emléklapja, 1952.

3. kép. Az 50. különkiállítás emléklapja, 1955.

4. kép. Nováki Erika születésének értesítője, 1952.

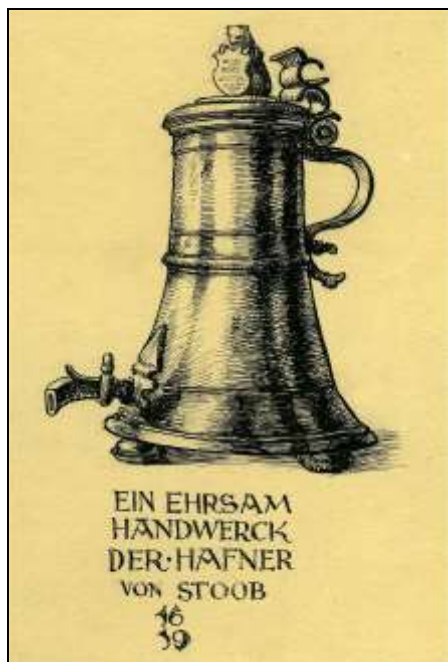

5. kép. Környei István születésének értesítője, Tuszrajz, 1969.

A szorosabban vett múzeumi szakok, a régészet, néprajz, művészettörténet, helytörténet szakcikkeiben grafikai ábrákkal, rajzokkal segítette a publikálást (6. kép). Ma már hihetetlennek tűnhet az ifjabb generációk számára, hogy az 1950-es években a múzeumban nem volt fényképezőgép, a három muzeológus egy kiöregedett táskairógépen osztozott. Az országos szakfolyóiratok nagy késéssel, rossz papíron jelentek meg, a fotók csak emlékeztettek a felvett tárgyra. Ilyen körülmények között szerencsés volt az a múzeum, ahol grafikus is volt, aki hitelesen dokumentálta például az ásatás során feltárt, vagy begyűjtött objektumokat, tárgyakat, vagy egy-egy mesterség munkafolyamatait, és elkészítette a szakcikkek mellékleteit. Így került sor például Nováki Gyula régész vaskohászatról írott cikkének illusztrálására, Bella Lajos várhelyi emlékművének bemutatására az *Archeológiai Értesítő* 1956-os évfolyamában (7. kép), és ugyanitt a répcevisi Árpád-kori lakóház maradványainak grafikus ábrázolására.³ Sterbenz Károly illusztrációival jelent meg 1958-ban Domonkos Ottó „Egy keszthelyi köteles élete és munkája” című néprajzi gyűjtésének anyaga is. A „Néprajzi Közlemények” éveken át rossz papíron, rotaprintes kivitelben, csak rajzos ábrákkal jelent meg. A közleményben a legfontosabb munkafázisokat, szerszámokat, termékeket szemléltető 36 tusrajz Sterbenz Károly munkája (8. kép).⁴

³ Nováki Gyula: Újabb adat a sopronkörményeki őskori vaskohászatra. *SSz.*, 1955, 1–2. sz. 136–137.; Bella Lajos emlékmű a Várhelyen. *SSz.*, 1958, 369–370. és *Archeológiai Értesítő*, 1958, 196.; Kuruckori erőd Sopronbánfalva felett. In: *Tanulmányok Csatkai Endre emlékére*. 1996, 135–148.; Árpád-kori lakóház Répcevisen. *Archeológiai Értesítő*, 1956, 51–52.

⁴ Domonkos Ottó: Egy keszthelyi köteles munkája. *Néprajzi Közlemények*, 1958, 167–224.

6. kép. A csávai (Stoob) fazekasok ónkannája. 1619. Tusrajz. 1934.

7. kép. Bella Lajos-emlékmű a Várhelyen. Tusrajz. SSz. 12 (1958), 369.

8. kép. A keszthelyi kötelesmester. Tusrajz. 1958.

1954-ben vettük át a várostól a Lábasházat a múzeum kisipari gyűjteményének elhelyezésére, ahol 1955 tavaszán a „Soproni vasipar története” című kiállítás megnyitására került sor. Beállításra került egy római kori vaskohó is, melynek munkáját Nováki Gyula régész útmutatása alapján Sterbenz Károly „fresco al secco” technikával készített falfestménye illusztrálta (1. kép).⁵ Ismert, hogy édesapja, majd maga Sterbenz is részt vett id. és ifjabb Storno Ferenc

⁵ Csatkai Endre: *Rövid vezető a soproni Liszt Ferenc Múzeum kiállításaiiban*. 2. kiad. Sopron, 1958.

restaurátori, templomfestő vállalkozásában. Erről Szabó Jenő emlékezett meg a művész 75. születésnapjára írott cikkében.⁶

A Központi Bányászati Múzeum megnyitására faliképet tervezett Faller Jenő professzor, múzeumigazgató a Templom utca 2-ben. Faller eredetileg Ágoston Ernőt bízta meg a tervek elkészítésével, azonban annak halála miatt Sterbenz Károly folytatta a munkát. Az előcsarnokban egy 12,7 × 1,6 méter nagyságú falfestmény, szakaszolt ábrázolással, a varázsvesszővel való kutatást, a tárohajtást, a kötélben való aknába szállást, az ék és a kalapács használatát, a tűzvetést, a vízemelést, szállítást, válogatást és a felszíni kohóban való ércfeldolgozást sorakoztatta fel régi ábrázolások, bányászati munkák metszeteire támaszkodva. Az első teremben a 6,0 × 1,6 méretű falkép az 1627-ben végzett első bányabeli robbantásnak, az 1735-ös év a bányászati felsőoktatásnak és végül az 1753-ban felfedezett brennbergi szénbányászatnak állított emléket a színes falfestmény. A következő teremben egy 8,5 × 1,6 méter nagyságú kompozíción a 19–20. századi bányaművelés jellegzetes tereit, gépeit, szállító berendezéseit, aknatornyait jelenítették meg. A falképek szignóin az Ágoston-Sterbenz nevek olvashatók.⁷ Az 1957-ben nyitott kiállítás 1974-ben került lebontásra az épület műemléki feltárása miatt. Ekkor a falkutatások miatt az előcsarnok és a második terem falképei a vakolattal együtt eltűntek, csak az első terem bányabeli robbantást bemutató képe maradt sértetlen és látható ma is.

A Soproni Múzeum és a Soproni Levéltár közötti együttműködés keretében a Fabricius-ház második emeleti gótikus nagytermében rendezte meg Horváth Zoltán levéltár-igazgató „A soproni írásbeliség emlékei” című, eredeti okleveleket, kódexeket felsorakoztató kiállítását. A latin és gótikus betűtípusokat és változataikat grafikai munkák szemléltették a szükséges magyarázatokkal. Ezek Sterbenz Károly munkái voltak. Az 1963-ban megnyílt tárlatnak nagy közönségsikere volt,⁸ akárcsak az 1965-ben Horváth Zoltán és Tompos Ernő közös munkájaként megrendezett címertani kiállításnak, amelyben a címertan és genealógia alapvetését szolgáló tablók, címeres pergamenek, oklevelek kerültek bemutatásra. Itt is Sterbenz Károly grafikai szemléltették a címerek szerkezetét, az egyes elemek jelképeit, színeit, díszeit.⁹ Ugyancsak a Fabricius-ház gótikus nagytermében rendezett kiállítást a múzeum 1969-ben a Soproni Városszépítő Egyesület alapításának 100. évfordulójára, Sterbenz Károly nagy tablós címerével, fásítási térképével, grafikaival. Ezzel a tárlattal is igyekeztünk előmozdítani az Egyesület újjáalakulását.

A kiállítási szóróanyagok, a könyvjelzők fametszetes, szöveges példányai a múzeumi propagandát szolgálták, akárcsak a kiállítások katalógusainak címlapjai, Károly

⁶ Szabó Jenő: Fél évszázada rajzol és fest Sterbenz Károly. SSz. 29 (1975), 264–272.

⁷ Faller Jenő: A soproni Központi Bányászati Múzeum rövid ismertetése. Klny. SSz. 12 (1958).

⁸ Horváth Zoltán: A Soproni Állami Levéltár 1963. évi kiállításáról. SSz 18 (1964), 371–373.

⁹ Tompos Ernő: Címertani kiállítás. SSz 21 (1967), 86–88.

bácsi metszeteivel (9-11. kép). Csatkai Endre száznál több különkiállítása mind Sterbenz Károly közreműködésével készült. Munkái bemutatták a város művelődéstörténetét, évtizedeken át szolgálták az iskolai oktatást, a közművelődést. Mi fiatalok, a „fiai” rendkívül sokat tanultunk e kiállítások révén a „soproniensiából”. Módszertanilag is kiemelkedő volt egy-egy grafika, festmény „előképének” felderítése és bemutatása.

9. kép. A Soproni Múzeum kiállításai. Katalógus címlap. 1966.

10. kép. A soproni ipar 100 éve kiállítás emléklapja, 1948.

11. kép. BUÉK – A SOPRONI MÚZEUM DOLGOZÓI
1967. Tusrajz, hasfalvi (Haschendorf) napkorong.

A sikeres munkák megünneplésére is sor került időnként, akárcsak a névnapok, születésnapok, jeles évfordulók „megszentelésére”. Pár pohár bor, vagy éppen „restaurátori” marhapörkölt tette családiassá, barátivá ezeket az összejöveteleket. Kari bácsi elővette stájer-citeráját, felzendültek a 20. századi operettek, magyar nóták, népdalok, sőt, az 1960 körüli filmzenék slágerei is. Így született meg a „múzeumi himnusz” is a „Villa negra” híressé vált slágeréből, kifejezve a múzeumi terület anyagi „megbecsülését”, de a kollegiális egyetértés közvetlenségét is (12. kép).¹⁰

Sterbenz Károly több mint 30 éven át segítette a múzeum kiállításokban látható, és láthatatlan belső munkáját. Kivette részét az újabb részlegek, így a Patika Múzeum, a brennbergi Bányász Emlékmúzeum, a Pék Múzeum kiállításainak létrehozásából. Nekem személy szerint is nagy szolgálatot tett kézművesipar-történeti kutatásaim során. Rengeteg elterjedési térképet szerkesztettem az egyes iparágak céhes vonzáskörzeteiről, a mesterlegények közép-európai vándorlásairól. Ezek tisztázati tusrajzait ő készítette el.

1985-ben került sor a Lábasházban Sterbenz Károly életmű-kiállítására Askercz Éva rendezésében. 1990-ben a Várkerületi Galériában rendezett tárlaton Hirschler Rezső polgármester köszöntötte a mestert. 1992-ben Askercz Éva egy hosszabb műtermi beszélgetés keretében idézte fel Sterbenz Károly életútjának fontosabb állomásait, amelyről a Soproni Szemlében számolt be 1993-ban. Sajnos ez egyben nekrológot is helyettesítő összefoglalásnak tekinthető.¹¹ Örömmel és hálával emlékeztem meg Kari bácsi türelmes munkájáról, barátságáról 2001-ben, születésének 100. évfordulóján.¹²

¹⁰ „A múzeum az nem apácázárda / A múzeum az nem fényes lokál / A múzeum a kultúrát szolgálja / Dolgozhatsz ott inad szakadtáig / Kapsz érte egy kutya.alagát.” 1976.

¹¹ Askercz Éva: Műtermi beszélgetés a 92 éves Sterbenz Károllyal. SSz. 47 (1993), 232–235.

¹² Domonkos Ottó: Száz esztendeje született Sterbenz Károly. Gosztanyi Miklós riportja. *Kisalföld*, 2001. január 20.

12. kép. „A jutalom” 1976. tusrajz.